

BASIN AÇIKLAMASI

AMBARGO

Bu Raporun içeriği **29 Nisan 2002 Türkiye saatiyle 19.00'a** kadar basın, yayın veya elektronik ortamda bildirilemez ve özetlenemez

TAD/INF/PR42
29 Nisan 2002

UNCTAD RAPORU: DÜNYA TİCARET SİSTEMİNDE SIKINTILAR ARTMAKTADIR

UNCTAD *2002 Ticaret ve Kalkınma Raporu* geliştirmekte olan ülkelerin dünya sınaî mamul ihracatında payının ve yüksek teknoloji mamul ihracatında da payının süratli artışının bu ülkelerin gelirlerine yansımadağına dikkat çekmektedir. Dünya ticaret düzenini kalkınmaya daha yararlı hâle getirmek için ülke iktisat politikalarını belirleyenler ve uluslar arası örgütlerin yönetimleri bu sorunun üzerine gitmelidir.¹

Ticaret sistemini dengeleme gereğı

1980'lerin başlarından itibaren geliştirmekte olan ülkelerin meta ihracatı yılda %11.3 artarak dünya meta ihracat artış hızını (%8.3'ü) aşmakla kalmamış, aynı zamanda bu ülkelerin ihracatında ana maddelerden sınaî mamullere önemli bir kayma olmuştur. Geliştirmekte olan ülkeler ihracatında sınaî mamuller, yakıt dışı ihracatın %80'ini aşmaktadır (1.Tablo). En büyük artış teknoloji-yoğun mamullerde görülmektedir. Bu mamullerde dünya ihracatının üçte birinden fazlası geliştirmekte olan ülkelere aittir. Çalışan başına katma değerin (emek veriminin) en hızlı arttığı mamullerin bir kısmı da teknoloji-yoğun mamullerdir.

¹ *Trade and Development Report, 2002* (Sales No. E.02.II.D.2, ISBN 92-1-112549-9) 39 ABD dolarına, ve geliştirmekte olan ülkelere ve geçiş hâlindeki ülkelere 19 ABD dolarına United Nations Publications, Sales Section, Palais des Nations, CH-1211 Geneva 10, Switzerland (faks: +41 22 917 0027, elektronik posta adresi: unpubli@un.org, Internet: <http://www.un.org/publications>) adresinden veya United Nations Publications, Two UN Plaza, Room DC2-853, Dept. PRES, New York, NY 10017, USA (tel: +1 212 963 8302 veya +1 800 253 9646, faks: +1 212 963 3489, elektronik posta adresi: publications@un.org) adresinden temin edilebilir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından olumlu görünen bu ticaret istatistiklerinin gerisinde sorunlar saklıdır. Dış ticaret istatistiklerinde sınaî mamul diye geçen ürünlerin üretiminin (bu arada yüksek teknolojlili mamul üretiminin) giderek artan bir kısmı, değişik ülkelerde üretilmiş parçaların ve yarı-mamullerin montajından ibarettir. Raporla göre, bazı yeni sanayileşen Asya ülkeleri hariç tutulursa gelişmekte olan ülkelerin ihracat mallarının üretimi tabii kaynak ve vasıfsız işgücü kullanımına dayanmaktadır. Bu metallerin piyasalarında ihracatçı ülke izdihamının artması bu ülkelerin tümünün dış ticaret hadlerinin bozulmasına ve verim artışının durmasına yol açmaktadır. Bu eğilim kalkınma imkânlarını azaltabilir.

UNCTAD Raporuna göre temel sorun liberalleşmenin ölçüsü değildir. Sorun, "ticareti ve sanayii servet yaratmağa ve insanların ihtiyaçlarını karşılamağa yönlendirmenin en iyi yöntemini bulmaktır". Doha'daki müzakerelerde kalkınma sorunları göz önünde bulunduruldu. Rapor müzakereye ilişkin bir ön değerlendirme vermekte ve UNCTAD'ın, gelişmekte olan ülkelerin ihracat mallarına piyasaları açma çağrısını tekrarlamaktadır. Ancak ticaret sistemini geliştirmek, müzakereyi ticaret düzeninin yeni gerçeklerine uyarlamayı gerektirir. Rapor bunun ticaret, finans ve kalkınma politikalarının tutarlı kılınmasını gerektirdiğini savunmakta, ve gelişmekte olan ülkelerin ticaret düzenine başarıyla katılabilmesi için kendilerine bir serbesti alanı tanınması gerektirdiğini öne sürmektedir.

Ticaret artıyor, kazanç azalıyor

Rapor, 225 mamulu incelemekte ve 1980-1998 arasında en hızlı büyüyen ('dinamik') piyasaların teknoloji-yoğun ve vasıflı emek-yoğun mamullerinki olduğunu saptamaktadır (2. Tablo). Bunlar aynı zamanda emek verim artışının en yüksek olduğu mamullerdir. Ana maddelerin ve bazı sınaî mamullerin talep ve üretim artışı düşük kalmış ve bazısının azalmıştır. Gelişmekte olan ülkeler hızla gelişen ('dinamik') mamullerden bazısının piyasasına girmeyi başardı. 1980 ile 1998 arasında gelişmekte olan ülkelerin ihracatında elektrik ve elektronik mamullerinin payı %5.3'ten %22'ye yani dört katına çıktı.

Ancak, gelişmekte olan ülkelerin ticarete açılarak dünya ekonomisine daha fazla katılmakla mutlaka aynı ölçüde gelir artışı sağlayacağı iddiasını irdelemek gerekir. 1981-1996 yıllarına ilişkin rakamlar Kuzey ülkeleri ile Güney ülkeleri arasındaki sınaî mamul ticareti konusunda endişe veren eğilimler göstermektedir (Şekil 1):

- Gelişmiş ülkelerde sanayi katma değeri, sınaî mamul ticaret değerini devamlı aştı. Gelişmekte olan ülkelerde ise tam tersi eğilim gözlenmektedir.
- Gelişmiş ülkelerde imalat sanayii katma değerinin sınaî mamul ihracatına oranı %225'ten %180'e düştü. Gelişmekte olan ülkelerde bu azalış daha büyük oranda oldu: %75'ten %55'e düştü.
- Gelişmekte olan ülkelerde sınaî mamul ithalatı sınaî mamul ihracatından daha hızlı arttı. Gelişmiş ülkelerde bu görülmemektedir.
- Gelişmiş ülkelerde imalat sanayi katma değerinin gayrisafi yurt içi hâsılaya oranı ve sınaî mamul ihracatının gayrisafi yurt içi hâsılaya oranı genel olarak değişmedi. Gelişmekte olan ülkelerde sınaî mamul ihracat oranı arttı, ama sanayi katma değer oranında benzer bir artma eğilimi olmadı.

Bu son özellik, Çin'de Hong Kong ve Meksika gibi ticaret hacmi büyük gelişmekte olan ülkelerde bilhassa göze çarpmaktadır (Şekil 2).

Birçok gelişmekte olan ülke dünya ticaretinde payını artırırken dünya gelirindeki payını artıramıyorsa, bu ticaret düzenini yeni baştan düşünmek gerekir (3. Tablo).

Belirli sınaî mamullerin ihracatının diğerlerinden daha hızlı artmasının bir sebebi, bütün ülkelerin ithalatlarını aynı ölçüde serbestleştirmemesidir. Gelişmiş ülkelerde yüksek gümrük vergileri, mamulün işlenme derecesine göre yükselen gümrük vergi oranları ve gümrük dışı engellemeler, bu ülkeler piyasalarına giriş zorluklarını pekiştirmektedir. Fakat Rapor, uluslar arası iş bölümüne katılış şeklinde önem kazanan başka şartların varlığına dikkat çekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin son yıllarda ihracatlarını hızla arttırdığı üç mamul grubunda (bilgisayar, büro teçhizatı, telekomünikasyon, ses ve video cihazları; yarı-iletkenler ve konfeksiyonda) bu ülkeler çok uluslu şirketlerin dünya üretim ağlarında emek-yoğun faaliyetlerini yapmaktadır. Rapora göre bu üretim ağları, yeni bir ticaret yapısı ortaya çıkarmıştır. Metalar nihaî tüketicilere ulaşıncaya kadar birkaç defa bölgeden bölgeye veya ülkeden ülkeye nakledilmektedir. Ticaretin kaydedilen değeri, metaların katma değerini çok aşmaktadır. Dünya ticaretinin %30'u bu yoldan gerçekleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bu ağlar içinde yaptığı ihracatın bir kısmının "yüksek teknolojlili mamul" grubunda görünmesi yanıltıcıdır. Zira gelişmekte olan ülkeler bu ağlara, düşük vasıflı işgücüne dayanan montaj faaliyetlerini ucuza yaparak katılabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler bu ağlara katılmaktan ne fayda sağlayabilir? Değer zincirinden bir pay almanın yararı olduğu bellidir. Fakat gelişmekte olan ülkelerin katma değerden aldığı pay, vasıfsız işgücünün maliyeti, yani en bol ve en az pazarlık gücü olan faktörün maliyeti tarafından belirlenmektedir. Üstelik bu üretim ağlarında stratejik üretim tesisleri üzerinde çok uluslu şirketlerin kontrolü daha da sıkı olduğundan, üretimden sağlanan kazançtan arslan payını çok uluslu şirketler alabilmektedir. Rapora göre Çin ve Malezya gibi ağlara katılmakta başarılı olan ülkelerde bile katma değer önemli bir kısmı yabancı firmaların kâr hanesine yazılmaktadır. Raporun şaşırtıcı bir bulgusu, birinci kuşak yeni sanayileşen Asya ülkelerinin (Çin'de Hong Kong'un, Kore Cumhuriyetinin, Çin'in Tayvan eyaletinin ve Singapur'un) başlıca 20 ihracat kaleminde, ikinci kuşak yeni sanayileşen ülkelere kıyasla, daha az sayıda 'dinamik' mamul bulunmasıdır. Ancak ikinci kuşak yeni sanayileşen ülkelerin "dinamik" ihracatlarının çoğu düşük vasıflı işgücüne dayanan montaj faaliyetlerinin ürünüdür.

Ticarette endişe veren belirtiler

Bir ülkenin dünya ticaret sisteminden ne kazandığı, o ülkenin ihraç ettiği ve ithal ettiği malların dünya çapında arz ve talebine bağlıdır. Bir piyasaya çok sayıda ihracatçı doluştuğunda fiyatlar hızla düşebilmektedir. İhracatçı ülkelerin ithalatları da çok ise, ihraç ürün fiyatlarının azalması ve dış ticaret hadlerinin bozulması kaynak kayıplarına yol açabilir. Bir ülkenin ihraç ürünlerinin fiyat azalmalarını büyüyen ihracat miktarları telafi etse dahi kaynak kaybı önlenemez.

Birkaç büyük nüfuslu düşük gelirli ülkenin dünya ticaretine açılması sonucu, dünya ticaretine üretim yapan toplam işgücünde düşük vasıflı işçilerin payı artmaktadır. Hâlen, dünyada ihraç ürünleri üreten on işçiden yedisi düşük vasıflıdır. İhracata yönelik istihdam edilebilecek daha çok büyük sayıda işgücü mevcuttur (Şekil 3).

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda bu ilâve işgücü istihdamı, rekabetin zaten yoğunlaşmış olduğu sektörlerde olacaktır. Rapor, örnek olarak, birçok gelişmekte olan ülkenin ihracat kapasitesini genişlettiği konfeksiyon ve elektronik sektörlerinde artan rekabet baskısını incelemektedir. Rekabet baskısını şiddetlendiren bir etken, gelişmekte olan ülkelerde ücret esnekliğinin artması sayesinde firmaların kâr marjlarından fedakârlık etmeden fiyat rekabetine girebilmesidir.

Emek-yoğun mamullerin piyasalarında aşırı rekabet; gelişmiş ülkelerde düşük iktisadî büyüme oranları, yüksek işsizlik oranları ve ithalattan korunma eğilimleri; ve nihayet gelişmekte olan orta gelirli ülkelerin ihracatlarını daha az rekabetli mamullere doğru çeşitlendirmesindeki zorluklar, gelişmekte olan ülkelerin tümünün ihracatı artırmaktan yararlanamayacağını göstermektedir. Birçok gelişmekte olan ülke, görece rekabet gücünü kaybetmemek için firmalara verdikleri vergi ve

benzer konularda ticaretle bağlantılı tâvizleri artırarak ihracattan ülkenin sağlanacağı yararı iyice azaltmaktadır.

Çok miktarda ithal girdi kullanarak üretilen standartlaşmış mamullerde fazla üretim yapmanın sakıncaları elektronik sektöründe görülmektedir. 1995'ten bu yana gelişmekte olan ülkelerin elektronik mamul ihraç fiyatları, gelişmiş ülkelerin elektronik mamul ihraç fiyatlarına kıyasla daha fazla dalgalanmaktadır ve daha büyük düşüşler göstermiştir. Rapor sadece elektronikte değil, genel olarak sınaî mamul dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkelerin aleyhinde seyrettiğini gösterir kanıtlar sunmaktadır.

Rapora göre, artan sayıda gelişmekte olan ülkenin (ve bu arada büyük sayıda vasıfsız işgücü olan ülkelerin) ihracata dayalı büyüme stratejisine yönelmesiyle ticaret sistemindeki baskılardan en çok etkilenecek olanlar, orta gelirli Latin Amerika ve Asya ülkeleri olacaktır.

Rapor, gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaret sisteminden daha fazla yararlanması için tedbir almak gereken üç alan saptamaktadır:

- Gelişmiş ülkelerin daha yüksek büyüme oranları gerçekleştirmesi ve piyasalarını emek-yoğun mamullere daha çok açması gerekmektedir.
- Orta gelirli gelişmekte olan ülkelere daha çok finansman imkânları ve teknoloji arzı gerekmektedir. Finans ve teknoloji, bu ülkelerin büyüme imkânlarını artırmanın yanı sıra, piyasalarını daha az gelişmiş ülkelerin mamullerine açmalarını kolaylaştıracaktır.
- İktisadî büyüme daha büyük ölçüde yurt içi pazarın genişlemesine ve bölgesel pazarlarla ticarete dayanmak durumundadır. Özellikle büyük gelişmekte olan ülkelerde yurt içi piyasa geliştikçe iktisadî büyümeyi sürdürmek için ihracat yapma eğiliminin azalması gerekir.

*** **

Ek bilgi için: Yılmaz Akyüz, Director, Division on Globalization and Development Strategies, tel: +41 22 907 5841, faks: +41 22 907 0274, elektronik posta: yilmaz.akyuz@unctad.org; Erica Meltzer, Press Officer, tel: +41 22 907 5828/5365; veya Alessandra Vellucci, Information Officer, tel: +41 22 907 5828/4641, faks: +41 22 907 0043, elektronik posta: press@unctad.org